

Medlemsbladet 3

2015

NR

SVENSK FÖRENING FÖR OBSTETRIK & GYNEKOLOGI
Swedish Society of Obstetrics and Gynecology

***Välkomna till
SFOG-veckan i Jönköping***

Nya föreskrifter för hälso- och sjukvården om att identifiera våldsutsatthet bland patienter

Våldsutsatthet är vanligt bland kvinnliga patienter. Var femte kvinna i Sverige har under sitt liv varit utsatt för en våldtäkt eller ett våldtäktsförsök. Fjorton procent har utsatts för fysiskt våld eller hot om våld i en parrelation och drygt var femte för psykiskt våld i form av systematiska kränkningar från en partner (1). Svenska studier visar också att 2-3 procent bland gravida lever i ett förhållande där det förekommer våld (2,3) och var sjätte kvinna har erfarenhet av sexuella övergrepp då hon går in i sin graviditet (4).

Ett stort antal studier beskriver att somatisk och psykisk ohälsa är vanligare bland våldsutsatta (1, 5, 6). Nya svenska studier har visat att våldsutsatta män också i högre grad drabbas av ohälsa än de som inte har den erfarenheten, och även hos manliga patienter bör våldsutsatthet beaktas som en bidragande faktor till ohälsa (1,7).

Meningarna har varit delade om det finns indikation för att fråga alla vård sökande kvinnor rutinmässigt om våld. Inom regeringsuppdraget till NCK ”att vidareutveckla metoder för att inkludera frågor om personlig erfarenhet av våld som en del av anamnesen inom hälso- och sjukvården” (Skr 2007/08:39), utfördes en etisk analys av risk och nytta med att fråga alla kvinnor vid besök inom hälso- och sjukvården. Det befanns vara etiskt försvarbart eftersom den utsatta då gavs möjlighet till att tidigt få hjälp till en förbättrad livskvalitet. I analysen framhölls vidare att en fullständig anamnes som grund till den medicinska bedöm-

Anna Berglund, med. dr, utbildningschef, NCK
Åsa Witkowski, verksamhetschef för Kvinnofridsenheten, NCK
Gun Heimer, professor och överläkare, chef för NCK
Birgitta Segeblad, med. dr., mödrahälsovårdsöverläkare, Kvinnosjukvården, Akademiska sjukhuset, Uppsala.
Kontakt Anna Berglund, anna.berglund@nck.uu.se

ningen kan bidra till att antalet felbehandlingar och onödiga undersökningar minimeras samt gör vården mer kostnadseffektiv. Personalens behov av grundläggande kunskaper för att kunna ge ett etiskt bemötande underströks (5).

I oktober 2014 trädde Socialstyrelsens nya föreskrifter, Våld i nära relationer, SOSFS 2014:4 i kraft (8). Föreskrifterna, som riktar sig till socialtjänsten samt hälso- och sjukvården inklusive tandvården, slår fast att om en patient visar tecken till att ha varit utsatt för våld ska vårdpersonal ställa frågor för att kartlägga detta. I föreskrifterna beskrivs också de nödvändiga förutsättningarna för att frågorna ska kunna ställas på ett etiskt sätt, det vill säga att det sker i enskildhet med tillgång till professionell tolk vid behov samt att rutiner för hur man ska hantera svaret ska finnas. I den åtföljande vägledningen från Socialstyrelsen Att våga se, vilja veta och våga fråga (9), som syftar

till att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet, rekommenderas att alla kvinnor som uppsöker mödrahälsovården och alla kvinnor som uppsöker psykiatri ska tillfrågas samt att våldsutsatthet ska efterfrågas i alla ärenden inom barn- och ungdomspsykiatri.

Men frågor om erfarenhet av våld har sin plats även bland andra patientgrupper. En studie på ungdomsmottagningar i landet beskriver till exempel en bild av att utsatthet för sexuellt, fysiskt och psykiskt våld vanligt förekommande bland unga (10) och samma bild ses i svenska klassrumsundersökningar (11). ”Dating violence” har belysts alldeles nyligen i en europeisk studie, vars första resultat presenterades i februari 2015 på Brottsoffermyndighetens årliga konferens med anledning av den internationella brottsofferdagen (Carolina Överlien, docent i socialt arbete, Stockholms universitet 2015).

Barnmorskor på barnmorskemottagningarna i Sverige har i ökande grad frågat sina patienter om våldsutsatthet sedan 10 år tillbaka, inte minst sedan ARG-rapporten Mödrahälsovård, sexuell och reproduktiv hälsa (2008) rekommenderade rutinfrågor till alla gravida. Sedan flera år följs detta upp i Graviditetsregistret. I registrets årsrapport 2013 rapporterade alla barnmorskemottagningar i landet att de hade skrivna rutiner för att fråga gravida om våldsutsatthet och i medeltal hade 80 procent av de gravida också tillfrågats (12). Utvärderingar av hur kvinnor upplever att bli tillfrågade

om våld (2,14,15,16) visar en stor acceptans bland kvinnorna.

Yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården känner sig ofta osäkra och tycker det är svårt att hitta de rätta formuleringarna. För att komma igång kan det vara lämpligt att använda sig av färdiga frågor men de flesta finner snart egna formuleringar som känns bekväma. Det viktigaste är att frågorna ställs i enskildhet, öppet och att patientens upplevelse inte ifrågasätts. Hälso- och sjukvårdens främsta uppgift är att bedöma och handlägga de symtom patienten söker för. I första hand måste det omedelbara behovet av vård bedömas och för detta behövs en så fullständig anamnes som möjligt. När det är tillgodosett finns det tid att ta reda på vilket stöd den utsatta behöver och vill ha. Ett telefonkort med nummer till den nationella hjälplinjen Kvinnofridslinjen uppskattas även av kvinnor som svarat nej på frågan om våld och hjälper till att sprida kunskapen om telefonen. Förslag på frågor om våldsutsatthet finns på NCKs hemsida under fliken "Att ställa frågan om våld". Där ligger också korta utbildningsfilmer som illustrerar hur frågor kan ställas i åtta olika konsul-

tationssituationer. Till filmerna hör även ett utbildningsmaterial (www.nck.uu.se).

I Uppsala läns landsting har frågan om våld systematiskt ställts till gravida sedan slutet på 1990-talet. Ett dynamiskt sökord för våldsutsatthet infördes i det elektroniska journalsystemet Cosmic 2012, efter att ha prövats i ett pilotprojekt på barnmorskemottagningarna. Införande av sökordet pågår nu i många landsting. Sökordet är skyddat från direktåtkomst i det nationella regelverket Inera. Detta innebär att dokumentationen är dold och inte går att läsa hemifrån via Mina vårdkontakter, vilket ökar tryggheten för både patient och personal.

I den nya författningen betonas samverkan mellan socialtjänst och hälso- och sjukvård, så att åtgärderna inte riskerar att motverka varandra. Det finns också krav på att hälso- och sjukvården samverkar internt av samma skäl. Detta gäller när det inte finns risk för överträdelse av sekretessbestämmelser. Kunskap om och förståelse för våldets komplexitet och att det många gånger krävs insatser från flera myndigheter och andra aktörer som idéburna organisationer, är förutsättningen för planering av stöd och insatser. Med

en god samverkan förtydligas de olika rollerna. Fungerande rutiner och handlingsprogram underlättar det dagliga arbetet både på vårdgivar- och verksamhetsnivå.

Att ställa frågor om våld inom hälso- och sjukvården bidrar till en mer komplett sjukhistoria och bättre vård. Samtidigt kan fler utsatta få stöd att förändra sin situation och få en bättre livskvalitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK vid Uppsala universitet och Akademiska Sjukhuset är ett nationellt kunskaps- och resurscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

NCK arbetar på uppdrag av regeringen. På NCKs webbaserade kunskapsbank finns rapporter och ämnesguider rörande ämnesområdet, tillsammans med lästips, information om forskare och en söktjänst www.nck.uu.se

NCK driver Kvinnofridslinjen, den nationella stödlinjen för kvinnor som utsatts för hot, våld, och sexuella övergrepp. Även yrkesverksamma samt vänner och anhöriga till utsatta kan ringa. Kvinnofridslinjen är öppen dygnet runt,

Referenser

- Nationellt centrum för kvinnofrid. Våld och hälsa en befolkningsundersökning om våldsutsatthet samt kopplingar till hälsa. NCK-rapport 2014:1. Uppsala: Uppsala universitet; 2014. www.nck.uu.se/kunskapsbanken
- Stenson K, Heimer G, Lundh C, Nordström M-L et al. The prevalence of violence investigated in a pregnant population in Sweden. *J Psychosom Obstet Gynecol.* 2001; 22:189-197.
- Rådestad I, Rubertsson C, Ebeling M, Hildingsson I. What factors in early pregnancy indicate that the mother will be hit by her partner during the year after childbirth? A nationwide Swedish survey. *Birth.* 2004; Jun 31(2):84-92.
- Lukasse M, Schroll AM, Ryding EL, Campbell J et al. Prevalence of emotional, physical and sexual abuse among pregnant women in six European countries. *Acta Obstet Gynecol Scand.* 2014; 93: 669-677. DOI:10.1111/aogs.12392
- Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet. Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen. NCK-rapport 2010:4. Uppsala: Uppsala universitet; 2010. Tillgänglig via Kunskapsbanken www.nck.uu.se
- Studier av våldsutsatthet internationellt och i Sverige - en översikt. Uppsala universitet; 2013. www.nck.uu.se/kunskapsbanken
- Simmons J.(2015). Toward an integrated approach in research on interpersonal violence: Conceptual and methodological challenges. (doktorsavhandling, Linköping University, Gender and Medicine, Department of Clinical and Experimental Medicine, Faculty of health sciences).
- Socialstyrelsen. SOSFS 2014:4, Våld i nära relationer. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014. www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-5-7
- Socialstyrelsen. Att vilja, att vilja veta och våga fråga- vägledning för att öka förutsättningarna för att identifiera våldsutsatthet. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014. www.socialstyrelsen.se/publikationer2014-10-30

Danielsson I, Blom H, Nilsen C, Heimer G, Högberg, U. Gendered patterns of high violence exposure among Swedish youth. *Acta Obstet Gynecol Scand* 2009. (88)5, 528-535. DOI: 10.1080/00016340902846056

Priebe G, Svedin C. Prevalence, Characteristics, and Associations of Sexual Abuse in a Population-Based Sample of Swedish Adolescents. *J Child Sex Abus.* 2009 Jan-Feb;18(1):19-39

Graviditetsregistret
www.medsinet.com/GR/app/Uploads/hemsida/GR_Årsrapport-2013_2014_1113.pdf

Socialstyrelsen (2002). Tack för att ni frågar. Rapport om ett projekt angående screening för våldsutsatthet på barnmorskemottagningar och ungdomsmottagningar. Stockholm: Socialstyrelsen. Från www.nck.uu.se/kunskapsbanken

Stenson K, Saarinen H, Heimer G. Women's attitudes to being asked about experiences of violence. *Midwifery.* 2001 (17)1, 2-10.

Wendt EK, Lidell EA, Westerståhl AK, Marklund BR, Hildingh CI. Young women's perceptions of being asked questions about sexuality and sexual abuse: a content analysis. *Midwifery* 2011; 27: 250-256

European Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg: Publication Office of the European Union 2014.

020-50 50 50
Kvinnofridslinjen